

DOI: 10.32347/2076-815x.2026.91.102-117

УДК 72.01

кандидат архітектури, доцент **Діденко К.В.**,  
yekaterina.didenko@gmail.com, ORCID: 0000-0003-2567-686X,  
кандидат психологічних наук, доцент **Нікітіна О.П.**,  
Oksana.Nikitina@kname.edu.ua, ORCID: 0000-0003-4028-1321,  
**Дерфуфі І.**,  
Ilias.Derfufi@kname.edu.ua, ORCID: 0009-0006-5260-1993,  
**Ель Хаззат А.**,  
Ashraf.ElKhazzat@kname.edu.ua, ORCID: 0009-0009-8745-2758,  
Харківський національний університет  
міського господарства ім. О.М. Бекетова

## ПОСТСОЦІАЛІСТИЧНА ТРАНСФОРМАЦІЯ ТА СОЦІОКУЛЬТУРНА РЕВІТАЛІЗАЦІЯ МІСЬКОГО ПРОСТОРУ: ПРИКЛАД НОВОЇ ХУТИ

*Досліджується трансформацію Нової Хути у постсоціалістичний період, аналізуючи взаємодію фізичної, культурної та соціальної морфології міського простору. Використовуючи міждисциплінарний підхід, автор розглядає роль державних та муніципальних інституцій, культурних організацій і локальних ініціатив мешканців у переозначенні спадщини та ревіталізації району. Стаття демонструє, як багаторівнева взаємодія Акторів і використання регулятивних, культурних та соціальних інструментів формує стійку ідентичність міста та пропонує практичні уроки для адаптації стратегії ревіталізації мономіст, зокрема українських.*

*Ключові слова:* Постсоціалістична трансформація; ревіталізація; мономісто; переосмислення ідентичності; Нова Хута

### Вступ

*Постановка проблеми.* У другій половині ХХ століття як у радянських республіках, так і в країнах ширшого соціалістичного блоку сформувалося специфічне урбаністичне явище — мономіста (моноіндустріальні міста), тобто поселення, розвиток яких був повністю залежний від одного містоутворювального підприємства чи інституції. Подібні міста проектувалися як комплексні та функціонально спрямовані утворення, що поєднували стандартизовану житлову забудову, розвинену інфраструктуру та чітко визначену соціально-економічну роль у структурі державного планування.

Розпад соціалістичного блоку та трансформаційні процеси пострадянського періоду поставили більшість мономіст перед низкою гострих викликів.

Економічна залежність від занепалих підприємств та централізованого управління, відтік населення, руйнування інфраструктури й криза локальної ідентичності призвели до тривалої стагнації значної частини таких міст. Попри це, окремі мономіста у країнах Центральної та Східної Європи змогли розпочати поступовий рух у бік подолання кризових проявів. Ревіталізаційні практики Нової Хути у Польщі, Тихів у Сілезії, Вісагінаса у Литві чи Дунайвароша в Угорщині демонструють, що інтеграція індустріальної спадщини в сучасні міські стратегії може стати підґрунтям для нової хвилі розвитку.

В Україні ж більшість мономіст і досі перебувають у складному становищі. До структурних економічних проблем додалися наслідки російсько-Української війни, що поглибили загрози втрати архітектурної та культурної спадщини. Попри наявність окремих ініціатив, бракує системних підходів до переосмислення потенціалу мономіст та вироблення стратегій їх сталого розвитку. У цьому контексті *вивчення успішних європейських кейсів* набуває особливої актуальності. Досвід міст, що змогли переосмислити та ревіталізувати спадщину модерністського проектування згідно з новими соціально-економічними викликами, може стати цінним ресурсом для адаптації в українських реаліях. Стаття спрямована на аналіз досвіду трансформації Нової Хути, який у майбутньому може бути корисний як основа для адаптації ефективних стратегій розвитку українських мономіст та є частиною ширшого дослідження.

### **Аналіз останніх досліджень і публікацій**

Проблематика мономіст привертає увагу дослідників у багатьох країнах Центрально-Східної Європи та пострадянського простору. У країнах Балтії значний внесок у вивчення архітектурної та урбаністичної спадщини соціалістичного періоду зробили Цініс А., Дремайте М. та Любімау С. [1, 2], які аналізують трансформації ідентичності мономіст. Соціологічні аспекти моноіндустріальних міст у Литві та Польщі були предметом досліджень Балокайте Р. [3]. У контексті Естонії та Латвії феномен мономіст розглядали Кунінгас Г., Султсон С., та Зейла Р. [4, 5, 6]. У Польщі вклад у вивчення мономіст зробили: Венцлавович Г. і Млічинська-Гайда Д. [7], які аналізували адаптацію мономіст до сучасних умов, а Щепанський М. [8] запропонував соціологічні підходи до їхнього осмислення. Значним внеском є монографія Позняк К. [9], що досліджує історико-урбаністичної еволюції Нової Хути з антропологічної точки зору. Ряд робіт Нової Хути досліджують архітектурний та соціо-культурологічний аспект, розглядаючи розвиток мономіста лише до початку 2010-х рр. [10, 11], інші ж дослідження присвячені історії міста [12,

13], але ці дослідження не висвітлюють аспекти щодо аналізу трансформації архітектурно-містобудівного середовища Нової Хути аж до сьогодні.

Мономіста у Німеччині та Словенії вивчали Кладнік А. та Людвіг А. [14], у Словаччині — Гурка А. та Кушнірова Д. [15], а питання ідентичності порушували Гайдукова Р. та Сопірова А. [16]. У Чехії тематику висвітлювали Зарекор К. та Коукалова М. [17, 18]. У контексті трансформацій та переосмислення соціалістичних міст важливою є праця під редакцією Михайлова В. та Ільченко М. [19].

Архітектурно-урбаністичних досліджень українських мономіст майже немає. Питання радянської спадщини та переосмислення ідентичності, зокрема великих житлових масивів, аналізували Мисак Н. [20], Лінда С. [21] і Буряк О. [22]. Значущими є також роботи Козловця М. [23] щодо національно-культурної ідентичності та роботи Сергіюк І., Ремізової О. стосовно постіндустріальних об'єктів [24, 25]. Дослідження архітектурно-містобудівної спадщини мономіст розбудованих у другій половині ХХ ст. розпочато у дослідженнях Качемцевої Л. [26]. Соціалістичні ж міста досліджено в ряді робіт, зокрема Гелли О., Кравчук П. та ін. [27, 28]

**Формулювання цілей, її актуальність, новизна, мета і методи досліджень** Актуальність дослідження зумовлена тим, що мономіста, сформовані у другій половині ХХ століття в радянських республіках та країнах соціалістичного блоку, перебувають у складному кризовому стані через економічну залежність від одного підприємства, руйнування інфраструктури, відтік населення та кризи локальної ідентичності. Водночас досвід деяких міст Центральної та Східної Європи, які змогли розпочати процес подолання кризових проявів, демонструє, як переосмислення індустріальної модерністської спадщини, та включення її у сучасні міські стратегії може стати підґрунтям для нового розвитку. У цих процесах ключову роль відіграють різні групи Акторів — державні та муніципальні інституції, культурні організації, неурядові ініціативи та самі мешканці, які спільно формують нові моделі користування та інтерпретації міського простору. Для українських мономіст, що залишаються у перехідному періоді розвитку та стикаються з додатковими викликами, спричиненими війною, цей досвід може стати важливим орієнтиром для формування ефективних стратегій сталого розвитку.

*Метою статті* є дослідження практик просторової та соціокультурної трансформації Нової Хути як прикладу подолання кризових проявів мономіста з метою виявлення підходів, придатних для адаптації у контексті українських мономіст. Новизна дослідження полягає у міждисциплінарному підході, що поєднує урбаністичний, соціологічний, культурологічний та управлінський

аналіз, дозволяючи комплексно оцінити механізми стійкої трансформації міських утворень.

Для досягнення мети дослідження застосовувався комплексний підхід, що поєднував аналіз наукових джерел і літератури з польовими дослідженнями у Новій Хуті, проведені у 2023–2025 рр.. Польові дослідження включали спостереження, структуровані бесіди та інтерв'ю з активістами та представниками культурних і муніципальних інституцій. Методика передбачала системне виокремлення трьох рівнів аналізу: Акторів трансформації (державні та муніципальні інституції, культурні та громадські організації, локальні ініціативи мешканців), груп інструментів (регулятивні, культурні та соціальні) і рівнів міської тканини та ідентичності (урбаністична структура, архітектурні об'єми та фасади, монументальні та символічні коди). Такий підхід дозволив комплексно оцінити, як різні групи Акторів використовують доступні інструменти для переосмислення простору, і як ці дії відображаються на трансформації фізичного та символічного просторів району. Застосування багаторівневої структури аналізу дало змогу поєднати вивчення фізичних змін, культурних інтервенцій та повсякденних практик мешканців, а також простежити, як ці процеси взаємодіють у формуванні нових моделей ідентичності постсоціалістичної Нової Хути. Перспективи дослідження включають подальший порівняльний аналіз інших постсоціалістичних європейських мономіст та розробку рекомендацій для ефективної ревіталізації міського середовища українських мономіст в контексті ревіталізації та збереження культурної спадщини.

### **Результати та їх обґрунтування**

**Історичний контекст.** Нова Хута, заснована у 1949 році, постала як один із найамбітніших соціально-інженерних проєктів Польської Народної Республіки та водночас — як «анти-Краків». Якщо історичний центр Кракова втілював релігію, інтелектуальну традицію та багатовікову урбаністичну стратифікацію, то Нова Хута мала символізувати модерність і раціональність соціалістичної держави. Її ядром став Ленінський металургійний комбінат (*Huta imienia Lenina*). Промисловий комплекс, один із найбільших у Європі, визначав не лише економічний профіль території, а й організацію простору, ритми праці та структуру повсякденності.

У період 1949-1960-х рр. генеральний план розробляв архітектор Тадеуш Пташицькі. Місто було задумане як модельний полюс важкої промисловості, що мав репрезентувати міць робітничого класу. Композиційне ядро становила центральна площа з радіально розходячимися магістралями, обрамленими аркадними фасадами та монументальними кварталами. Мікрорайони проєктувалися як самодостатні осередки: житло розташовувалося поблизу

робочих місць, а соціальна інфраструктура (школи, медпункти, культурні центри) інтегрувалася безпосередньо у тканину забудови. У цьому сенсі Нова Хута була модельним соціалістичним містом.

Створення Нової Хути частково мотивувалося бажанням уряду компенсувати політичний спротив у Кракові після поразки референдуму та змінити соціально-класову структуру регіону. Хоча з технічного погляду розміщення промислової бази було нераціональним — вугілля перевозили з Верхньої Сілезії, а руду імпортували з СРСР, — саме політична логіка визначала місце та обсяг цього проєкту [22, 23].

Населення Нової Хути формувалося з мігрантів з різних регіонів Польщі, переважно молоді з сільських районів. Вони отримували житло, гарантовану роботу та статус частини нового модерного робітничого класу. Проте повсякденні практики мешканців нерідко вступали у суперечність із плановою логікою. Простір адаптували під побутові потреби: облаштовували садки у дворах, тримали тварин на балконах, створювали неофіційні шляхи крізь забудову. Архітектурний порядок існував паралельно з імпровізованою, часто неформальною, соціальною географією [29].

Релігійний чинник став одним із перших елементів протидії офіційному просторовому задуму. Початкові плани виключали церкви, однак мешканці наполягали на їх будівництві, і в 1960-х роках розгорнулася десятирічна боротьба за парафію, що завершилася спорудженням *Arka Pana* (Арка Господня) у 1960-х рр.. Захист незаконно встановленого хреста у 1960 році, численні протести 1970–1980-х років та активна участь жителів у русі «Солідарність» засвідчили, що Нова Гута стала осередком соціального опору, а не лише місцем реалізації державної ідеології.

Після 1990 року металургійний комбінат отримав ім'я Тадеуша Сендзимира. Виробництво скоротилося, що спричинило економічну нестабільність і нові виклики для міста, яке на той момент уже функціонувало як район Кракова, будучи приєднаним до нього у 1951 році. Водночас міський простір Нової Хути — один із найповніших зразків європейського соціалістичного містобудування — перетворився на важливий об'єкт спадщини та досліджень сучасної урбаністики.

**Трансформація Нової Хути у постсоціалістичний період.** Нова Хута є одним із найбільш комплексних прикладів постсоціалістичної трансформації міського середовища, де архітектурна спадщина поступово відходить від своїх первинних ідеологічних функцій і набуває нових сенсів. Заснована 1949 року як модельне мономісто, Нова Хута була втіленням соцреалістичної концепції міського простору. Симетрична композиція, радіально-кільцева структура, монументальні перспективи, контрольовані громадські площі — усе це

формувало середовище, покликане дисциплінувати практики життя й закріплювати політичні смисли.

Після 1989 року ця модель зазнала радикальних семантичних зрушень. Проте трансформація Нової Хути відбулася не через масштабні реконструкції чи перепланування. Навпаки, район вирізняється надзвичайною інерційністю фізичної структури: планувальна логіка та більшість архітектурних об'ємів залишилися майже незмінними. Постсоціалістичні зміни відбувалися насамперед у символічній площині — через переозначення спадщини, зміну культурних кодів, формування нових наративів та низову переінтерпретацію простору з боку мешканців. За словами культурного активіста Ярослава Клаша останні десятиліття Нова Хута вибудовує свою ідентичність у протиставленні іншим районам Кракова — як відмінний, самодостатній, «рівнозначний» район.

*Актори трансформації.* Переосмислення Нової Хути здійснюється кількома групами Акторів, кожна з яких діє на різних рівнях міської морфології та впливає на формування її нової ідентичності.

Перший рівень — державні та муніципальні інституції (у співпраці та з підтримкою ЄС), насамперед адміністрація Кракова та служби охорони спадщини. Саме вони визначили рамки розвитку району після 1990-х, включивши його до реєстру об'єктів охоронної спадщини. Цим було фактично заблоковано радикальні девелоперські втручання та забезпечено збереження основного планувального каркасу. Декомунізаційні заходи цього рівня були переважно символічними: демонтаж пам'ятника Леніну та зміни топоніміки. Проте вони не супроводжувалися руйнуванням архітектури, що дало змогу зберегти матеріальну цілісність району.

Другий рівень формують культурні, академічні та громадські організації. Це — культурні центри, туристичні оператори, дослідницькі інституції, локальні музеї, ініціативи з роботи з пам'яттю. Вони не здійснюють архітектурних реконструкцій, проте активно рефреймують наративний шар району. Туристичні компанії пропонують альтернативні маршрути — від ностальгійних до гротескних, використовуючи соцреалістичну архітектуру як сюжетний ресурс. Пік так званого «агресивного туризму» припав на 2004–2005 рр., у період, коли радянська спадщина Нової Хути подавалася у спрощеному та маргіналізованому вигляді. Така форма туристичної репрезентації викликала критичну реакцію з боку місцевих мешканців і не була ними прийнята, унаслідок чого відповідний наратив поступово втратив популярність і майже зійшов нанівець. Останнє десятиріччя громадські організації працюють із мешканцями, збираючи локальні історії, фотографії, мікро-наративи, що формують альтернативні образи Нової Хути — менш ідеологічні та більш повсякденні. У соціалістичний період Нова Хута вважалася одним із найбільш

екологічно забруднених районів країни. У постсоціалістичний час розпочато екологічну ревіталізацію: очищено ставок, створено рекреаційні зони, реалізуються освітні програми. З 2006 року місцева громадська асоціація опікується збереженням біорізноманіття, облаштовує екостежки та інформаційні простори.

У цьому середовищі останніми роками одною з важливих постатей є Ярослав Клаш, культурний менеджер, пов'язаний із Центром культури ім. С. К. Норвіда. Його діяльність — це приклад того, як інституційний Актор може діяти не як директивний адміністратор, а як каталізатор процесів, що включають місцеві спільноти та роботу з архітектурною спадщиною. Його проєкти («Krowód Nowa Huta», «Alternative Guide to Nowa Huta», «Nowa Huta – Architectural Portrait of the City») працюють із пам'яттю, локальними нарративами та культурною репрезентацією простору. У цьому сенсі Клаш є радше медіатором, що формує нові можливості читання району, ніж суб'єктом фізичних трансформацій.

Третій, найдинамічніший рівень — низові ініціативи мешканців. Саме їхня діяльність найбільше впливає на зміни у «м'якій морфології» району — у тому, як простір використовують, трактують і переозначають. У дворах виникають неформальні майданчики, сади, нові маршрути повсякденного пересування, які суперечать первинним соціалістичним сценаріям. Саме мешканці перетворюють архітектурні «пустоти» на місця спільнотного життя, надаючи їм нових значень. Можливості для таких ініціатив і практик неформального освоєння безпосередньо залежать від режимів власності на простір: у старій частині району ділянки під вікнами належать спільнотам мешканців, тоді як внутрішні двори перебувають у міській власності, тоді як у новіших частинах і прибудинкові території, і внутрішньодворові простори належать житловим спільнотам.

*Інструменти трансформації.* Арсенал інструментів, що впливають на перетворення Нової Хути, охоплює як формальні регулятивні механізми, так і неформальні культурні практики.

Регулятивні інструменти постсоціалістичної трансформації охоплюють насамперед охоронну політику, що передбачає контроль морфологічної структури, збереження висотних параметрів забудови, обмеження втручань у фасадні рішення, а також реалізацію декомунізаційних заходів. Первісна урбаністична структура Нової Хути, її архітектурні масиви та історично сформований ландшафт були офіційно внесені до реєстру об'єктів культурної спадщини у 2004 році; з 2020 року територія перебуває під охороною у статусі Культурного парку, а у 2023 році отримала визнання як Monument of History (Пам'ятка Історії). На початковому етапі предметом охорони виступали

урбаністичний план і найдавніші будівлі центральної частини району, однак згодом межі охоронних зон було послідовно розширено.

Зазначені регулятивні механізми забезпечують стабілізацію фізичної тканини району, стримуючи руйнування та надмірну комерціалізацію соціалістичної просторової структури. За весь постсоціалістичний період у Новій Хуті було знесено лише одну будівлю — робітничу їдальню, на місці якої зведено новий об'єкт, згодом визнаний незаконним. Дозвіл на його будівництво було видано до надання території охоронного статусу, що зумовило правову невизначеність щодо подальшої долі цієї забудови.

Культурні інструменти — виставки, екскурсії, лекції та фестивалі — працюють із семантикою простору, переводячи архітектуру з площини «ідеологічного спадку» у площину «культурного ресурсу». Це особливо помітно у проєктах, які пропонують альтернативні гіді або архітектурні портрети міста, ініціативах культурних менеджерів і дослідників, включно з Я. Клашем та іншими представниками локальних інституцій. У рамках міжнародної мережі *New Towns | New Narratives* (Нові Міста | Нові Наративи) Нова Хута бере участь у міжміських обмінах та воркшопах, що сприяє розширенню діалогу про адаптивну ревіталізацію соціалістичної спадщини та практичному обміну підходами до її інтерпретації в сучасному урбаністичному контексті. Освітні події для мешканців виступають важливим механізмом переозначення спадщини і становлять частину «м'яких інструментів» культурної трансформації.

Соціальні інструменти, що формуються через повсякденні практики мешканців, створюють «м'яку інфраструктуру» — локальні ритуали, події та ініціативи, які змінюють спосіб взаємодії зі спадщиною, трансформують її функціональність і символічне наповнення без руйнування архітектури.

*Рівні трансформації ідентичності.* Трансформацію Нової Хути можна описати через три аналітичні рівні, які відображають різну швидкість та глибину змін.

1. Урбаністична структура та пустоти. Планувальний каркас, створений у 1950-х, залишається майже недоторканим. Статус охоронної спадщини та складність реконструкцій роблять його найстабільнішим рівнем. Проте саме просторова «резервна тканина» — пустоти між кварталами, порожні або занедбані ділянки — стає одним із ключових просторів для нових міських практик і нової символічної продукції.

2. Архітектурні об'єми та фасади. Масштабні блоки соціалістичного реалізму зберігають свою форму, але втрачають однозначність. Через культурні інтервенції вони перетворюються на текст, який можна читати, інтерпретувати

та адаптувати. Фотопроекти, мистецькі акції та освітні формати створюють нові способи взаємодії з архітектурною масою.

3. Монументи, топоніміка та символічні коди. Найдинамічніший рівень — символічний. Демонтаж пам'ятника Леніну, зміна назв вулиць, поява туристичних «ностальгійних» маршрутів, альтернативні гіді — усе це формує конкурентні моделі пам'яті. Сквер, облаштований на місці знесеного пам'ятника Леніну, є результатом воркшопу: початкові радикальні пропозиції (з використанням холмів та інших елементів) були відхилені департаментом охорони спадщини, який наполіг на відновленні композиції, більш близької до первісних планів 1950-х років, демонструючи тим самим взаємодію локальних ініціатив із формальними регулятивними механізмами.

У цьому полі взаємодіють три наративи: офіційний, туристичний і локальний. Культурні інтервенції, зокрема ті, що реалізуються в рамках інституційної діяльності культурних центрів, сприяють появі більш багатоголосої, неідеологічної ідентичності району.

Трансформація Нової Гути демонструє, що архітектура соцреалізму у ХХІ столітті стає гнучким контейнером для множинних інтерпретацій і розкриває свій потенціал у адаптації до сучасних соціокультурних контекстів. Зміни відбуваються через інституційні, культурні та повсякденні практики, за участі різних Акторів. Місто адаптивно переосмислює спадщину, а ідентичність формується через постійний діалог простору, пам'яті та місцевих практик, а не як прямий спадок минулого.

*Методи обговорення.* Для обговорення результатів дослідження застосовувався комплексний міждисциплінарний підхід, який поєднує морфологічний, соціокультурний та інтерпретаційний аналіз у контексті постсоціалістичної ревіталізації міського простору. Порівняльний аналіз практик дозволив виявити специфіку впливу державних, культурних та низових ініціатив на формування нових значень простору та його адаптивне відновлення. Інтерпретаційний аналіз включав оцінку наративів, зібраних через інтерв'ю, спостереження та вивчення літературних й інформаційних джерел, що дало змогу зрозуміти, як різні групи Акторів переозначають спадщину, символіку району та сприяють оживленню соціальної та культурної функції простору. Морфологічний аналіз простору зосереджувався на урбаністичній структурі, архітектурних об'ємах та фасадах, а також на «пустотах» та місцях неформального використання, які стають ключовими точками ревіталізації.

Особлива увага приділялася синтезу соціокультурних та фізичних змін, взаємодії формальних регулятивних інструментів із повсякденними практиками мешканців і культурних організацій. Використання трирівневої системи аналізу — Актори, інструменти та рівні міської тканини та ідентичності — дозволило

комплексно оцінити процеси постсоціалістичної трансформації та ревіталізації Нової Хути як моделі адаптивного переосмислення та ревіталізації міського простору.

### Висновки

Дослідження показує, що трансформація Нової Хути у постсоціалістичний період відбувається передусім через переозначення спадщини та ревіталізацію міського простору, а не через радикальні фізичні реконструкції. Урбаністична структура та більшість архітектурних об'єктів збереглися майже незмінними, підкреслюючи стабільність фізичної складової району. Символічні зміни — демонтаж пам'ятника Леніну, зміни топоніміки, поява альтернативних туристичних маршрутів — формують нові багатоголосі, неідеологічні моделі ідентичності.

Роль Акторів у трансформації є багаторівневою: державні та муніципальні інституції забезпечують охоронний каркас і контроль за фізичною структурою; культурні та громадські організації виробляють нові наративи та культурні практики; локальні ініціативи мешканців перетворюють внутрішні простори на «м'яку інфраструктуру», підтримуючи соціальні зв'язки та щоденні практики.

Поєднання регулятивних, культурних та соціальних інструментів сприяє не лише збереженню спадщини, а й її адаптивній ревіталізації. Досвід Нової Хути демонструє ефективність багаторівневого підходу, де фізична, культурна та соціальна морфології взаємодіють у формуванні стійкої ідентичності постсоціалістичного міста. Ці висновки можуть стати практичною основою для розробки стратегій ревіталізації мономіст, зокрема українських, у контексті збереження культурної спадщини та розвитку локальних спільнот.

### Бібліографічний список

1. Cinis A., Drémaitè M., Kalm M. Perfect representations of Soviet planned space: Mono-industrial towns in the Soviet Baltic Republics in the 1950s–1980s // *Scandinavian Journal of History*. – 2008. – Vol. 33, No. 3. – P. 226–246. <https://doi.org/10.1080/03468750802079409>
2. Liubimau S., Cope B. (Eds.). *Re Tooling Knowledge Infrastructures in a Nuclear Town*. Vilnius: Vilnius Academy of Arts Press, 2021. Available at: [https://criticalurbanism.org/wp-content/uploads/2021/11/download\\_book\\_re-tooling.pdf](https://criticalurbanism.org/wp-content/uploads/2021/11/download_book_re-tooling.pdf) (Accessed: 12.12.2025)
3. Balockaite R. Post-Soviet transitions of the planned socialist towns: Visaginas, Lithuania // *Studies of Transition States and Societies*. – 2010. – Vol. 2, No. 2. – P. 63–81. <https://doi.org/10.58036/stss.v2i2.65>
4. Kuningas H. Eesti monofunktsionaalsete tööstusasulate rajamisest 1930. aastate teisest poolest 1950. aastate alguseni // *Tuna*. – 2017. – P. 68–84. Available

at: <https://tuna.ra.ee/eesti-monofunktsionaalsete-toostusasulate-rajamisest-1930-aastate-teisest-poolest-1950-aastate-alguseni-lk-68-84/> (Accessed: 12.12.2025)

5. Sultson S. Stalinist urban ensembles in East Estonian oil shale mining and industrial town centres: Formation mechanisms and urban space identity as the potential for spatial development. Tallinn: TalTech Press, 2019. Available at: <https://digikogu.taltech.ee> (Accessed: 12.12.2025)

6. Zeiļa R. Mono industrial settlements in Latvia: The case of “Pilsētciemati”. Master’s thesis. University of Latvia, 2020. Available at: <https://independent.academia.edu/RegitaZei%C4%BCa> (Accessed: 12.12.2025)

7. Węclawowicz G., Mliczyńska Hajda D. The Former “New Socialist City” in the Neoliberal Condition – The Case of Tychy in Poland // Szirmai V. (ed.) Artificial towns in the 21st century: Social polarisation in the new town regions of East Central Europe. Budapest: Centre for Social Sciences Hungarian Academy of Sciences, 2016. – P. 245–268. Available at: [https://real.mtak.hu/95658/1/Szirmai\\_V\\_Artical\\_Towns.pdf](https://real.mtak.hu/95658/1/Szirmai_V_Artical_Towns.pdf) (Accessed: 12.12.2025)

8. Szczepański M.S. A new “socialist city” in the Upper Silesian Industrial Region: a sociological case study // Szczepański M.S. (ed.) Dilemmas of regionalism and the region of dilemmas: the case of Upper Silesia. Katowice: Uniwersytet Śląski, 1993. – P. 142–161.

9. Poźniak K. Nowa Huta: Generations of Change in a Model Socialist Town. Pittsburgh: University of Pittsburgh Press, 2014. <https://doi.org/10.1093/ahr/121.2.676>

10. Balockaite R. Coping with the Unwanted Past in Planned Socialist Towns: Visaginas, Tychy, and Nowa Huta // Slovo. – 2012. – Vol. 24, No. 1. – P. 41–57. Available at: <https://files.core.ac.uk/download/pdf/1905693.pdf> (Accessed: 12.12.2025)

11. Sumorok A. The idea of the socialist city. The case of Nowa Huta // Technical Transactions, Architecture Issue 12 A (27). – 2016. – P. 303–340. <https://doi.org/10.4467/2353737XCT.15.384.5003>

12. Bogusławska M., Czekalski T. Utopia of the New Town – Implemented or Degraded? Novi Beograd, Nowa Huta and Tirana e Re in a Socialist and Post Socialist Perspective // Studia Środkowoeuropejskie i Bałkanistyczne. – 2022. – XXXI. – P. 177–188.

13. Konarski L. Nowa Huta – wyjście z raju. Warszawa: Biblioteka Przeglądu; Fundacja Oratio Recta, 2020.

14. Kladnik A., Ludwig A. Cultural heritage of post socialist new towns: A comparison of Eisenhüttenstadt and Velenje // Mesto a dejiny / The City and History. – 2016. – Vol. 5, No. 2. – P. 50–67. Available at:

<https://www.upjs.sk/app/uploads/sites/7/2022/09/MaD-2016-2-Kladnik-Ludwig.pdf>  
(Accessed: 12.12.2025)

15. Górká A., Kušnírová D. Socialist industrialization as a factor of urban development and a difficult legacy in Košice, Slovakia // *Architektúra & Urbanizmus*. – 2021. – Vol. 55, No. 1–2. DOI: 10.31577/archandurb.2021.55.1-2.3. Available at: <https://architektura-urbanizmus.sk/2021/07/02/socialist-industrialization-as-a-factor-of-urban-development-and-a-difficult-legacy-in-kosice-slovakia/> (Accessed: 12.12.2025)

16. Hajduková R., Sopirová A. From agricultural village to socialist industrial town // *Architektúra & Urbanizmus*. – 2023. – Vol. 57, No. 1–2. – P. 60–75. DOI: 10.31577/archandurb.2023.57.1-2.4. Available at <https://architektura-urbanizmus.sk/2023/07/07/from-agricultural-village-to-socialist-industrial-town/> (Accessed: 12.12.2025)

17. Skřivánková L., Švácha R., Novotná E., Jirkalová K. Paneláci. 1, Padesát sídlišť v českých zemích: Kritický katalog k cyklu výstav Příběh paneláku. Praha: Uměleckoprůmyslové museum, 2016.

18. Zarecor K.E. *Manufacturing a Socialist Modernity: Housing in Czechoslovakia, 1945–1960*. Pittsburgh, PA: University of Pittsburgh Press, 2011.

19. Mihaylov V., Ilchenko M. (Eds.) *Post utopian spaces: Transforming and re-evaluating urban icons of socialist modernism*. Routledge, 2023.

20. Mysak N. (Post-)Ideological Mass Housing Landscapes: Transformations within the Sykhiv District in Lviv // Benkő M., Kissfazekas K. (eds.) *Understanding Post-Socialist European Cities: Case Studies in Urban Planning and Design*. Budapest: Budapest University of Technology and Economics, 2019. – P. 134–153.

21. Linda S. “Socialist postmodernism”: Residential architecture in Kyiv Podil district (Ukraine) // *Builder Science*. – 2021. – December. – P. 46–51. <https://doi.org/10.5604/01.3001.0015.5124>

22. Buriak O., Vihdorovich O., Gayevyi Y., Golovchenko A. Innovative Approaches in the Period of Mass Industrial Development (on the Example of Residential Areas of Kharkiv) // *IOP Conference Series: Materials Science and Engineering*. – 2020. – Vol. 907, 012013. <https://doi.org/10.1088/1757-899X/907/1/012013>

23. Козловець М.А. Національна ідентичність як соціокультурний феномен // *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Філософські науки*. – 2011. – No. 60. – P. 3–11. Доступно: [https://eprints.zu.edu.ua/7386/1/60\\_1.pdf](https://eprints.zu.edu.ua/7386/1/60_1.pdf) (Дата звернення: 12.12.2025)

24. Serhiiuk I., Kalakoski I. Demolition or adaptation? post-industrial buildings in Ukraine // *Buildings & Cities*. – 2023. – Vol. 4, No. 1. – P. 352–368.

<https://doi.org/10.5334/bc.307>. Available at: <https://journal-buildingscities.org/articles/10.5334/bc.307> (Accessed: 12.12.2025)

25. Remizova O., Bozhko K. Processes of Ruinisation and Revitalisation: Kharkiv Industrial Architecture in the Modernist Era // *Docomomo Journal*. – 2025. – No. 74. – P. 59–68. <https://doi.org/10.52200/docomomo.74.06>

26. Kachemtseva L., Khororian N., Didenko K., Antonenko N. Urban planning features of Naukogrady (Science cities) – Centers of innovative activity: the case of Pyatihatky // *Architecture Civil Engineering Environment (ACEE)*. – 2022. – Vol. 15, No. 1. Available at: <https://reference-global.com/article/10.21307/acee-2022-002> (Accessed: 12.12.2025)

27. Гелла О., Качемцева Л. Соцмісто в архітектурній та містобудівельній практиці на Харківщині в 1920–1930-ті рр.. Сучасні проблеми архітектури та містобудування. – 2015. – No. 45. – P. 230–236.

28. Kravchuk P. Zaporizhzhia – The Socialist City as a Cultural Model. Post utopian spaces: Transforming and re-evaluating urban icons of socialist modernism. – 2023. – Routledge. – P. 58–80.

29. Provoost M., Axinte A. (Editors) *Telling the story: New Towns/New Narratives*. Rotterdam: International Town Institute, 2025. ISBN: 978-90-817520-4-6

Associate Professor **Kateryna Didenko**,  
Associate Professor **Oksana Nikitina**, **Derfufi Ilyas**, **El Hazzat Ashraf**,  
O.M. Beketov Kharkiv National University of Urban Economy, Kharkiv, Ukraine

## **POST-SOCIALIST TRANSFORMATION AND SOCIO-CULTURAL REVITALIZATION OF URBAN SPACE: THE CASE OF NOWA HUTA**

This article examines the post-socialist transformation and revitalization of Nowa Huta, a model monotown (socialist city) established in 1949 near Kraków, Poland. Originally designed as a self-sufficient industrial satellite with a radial-axial urban layout and monumental architecture, Nowa Huta exemplifies socialist realism in urban planning. The study analyzes how the district's urban structure, architectural ensembles, and symbolic codes have been reinterpreted in the post-1989 period through the interaction of multiple Actors—municipal authorities, cultural institutions, community organizations, and residents. Methodologically, the research employs a multi-level framework addressing Actors, instruments (regulatory, cultural, and social), and dimensions of urban morphology and identity. Findings demonstrate that transformation occurs primarily through the re-signification of heritage rather than radical reconstruction, while the combination of regulatory protection, cultural initiatives, and grassroots practices fosters resilient urban identity.

The study highlights Nowa Huta as a model for the adaptive reuse and revitalization of mono-industrial cities, offering insights applicable to post-socialist contexts, including Ukrainian towns facing similar socio-economic and cultural challenges. The study presents Nowa Huta as a case of spatial and socio-cultural re-signification, highlighting approaches to urban and socio-cultural revitalization that can inform post-socialist reinterpretations, particularly in Ukrainian monotowns facing socio-economic and cultural challenges.

Keywords: Post-socialist transformation; revitalization; mono-industrial town; re-signification of identity; Nowa Huta.

## REFERENCES

1. Cinis, A., Drémaitė, M., Kalm, M. (2008). Perfect representations of Soviet planned space: Mono-industrial towns in the Soviet Baltic Republics in the 1950s–1980s. *Scandinavian Journal of History*, 33(3), pp. 226–246. <https://doi.org/10.1080/03468750802079409> {in English}
2. Liubimau, S., Cope, B. (Eds.) (2021). *Re-Tooling Knowledge Infrastructures in a Nuclear Town*. Vilnius Academy of Arts Press. [https://criticalurbanism.org/wp-content/uploads/2021/11/download\\_book\\_re-tooling.pdf](https://criticalurbanism.org/wp-content/uploads/2021/11/download_book_re-tooling.pdf) {in English}
3. Balockaitė, R. (2010). Post-Soviet transitions of the planned socialist towns: Visaginas, Lithuania. *Studies of Transition States and Societies*, 2(2), pp. 63–81. <https://doi.org/10.58036/stss.v2i2.65> {in English}
4. Kuningas, H. (2017). Eesti monofunktsionaalsete tööstusasulate rajamisest 1930. aastate teisest poolest 1950. aastate alguseni, pp. 68–84. *Tuna*. <https://tuna.ra.ee/eesti-monofunktsionaalsete-toostusasulate-rajamisest-1930-aastate-teisest-poolest-1950-aastate-alguseni-lk-68-84/> {in Estonian}
5. Sultson, S. (2019). *Stalinist urban ensembles in East Estonian oil shale mining and industrial town centres: Formation mechanisms and urban space identity as the potential for spatial development*. Tallinn: TalTech Press. 10.23658/taltech.56/2019. <https://digikogu.taltech.ee/et/Item/f8a2b077-c4da-4164-83b2-34fb44fd331f> {in English}
6. Zeiļa, R. (2020). *Mono industrial settlements in Latvia: The case of “Pilsētciemati”*. Master’s thesis, University of Latvia. <https://independent.academia.edu/RegitaZei%C4%BCa> {in English}
7. Węclawowicz, G., Mliczyńska Hajda, D. (2016). The Former “New Socialist City” in the Neoliberal Condition – The Case of Tychy in Poland. In: Szirmai, V. (ed.) *Artificial towns in the 21st century: Social polarisation in the new town regions of East Central Europe*, Budapest: Centre for Social Sciences Hungarian Academy of Sciences, pp. 245–268. [https://real.mtak.hu/95658/1/Szirmai\\_V\\_Artical\\_Towns.pdf](https://real.mtak.hu/95658/1/Szirmai_V_Artical_Towns.pdf) {in English}

8. Szczepański, M.S. (1993). A new “socialist city” in the Upper Silesian Industrial Region: a sociological case study. In: Szczepański, M.S. (ed.) *Dilemmas of regionalism and the region of dilemmas: the case of Upper Silesia*, Katowice: Uniwersytet Śląski, pp. 142–161. {in English}
9. Poźniak, K. (2014). *Nowa Huta: Generations of Change in a Model Socialist Town*. Pittsburgh: University of Pittsburgh Press. 10.1093/ahr/121.2.676 {in English}
10. Balockaite, R. (2012). Coping with the Unwanted Past in Planned Socialist Towns: Visaginas, Tychy, and Nowa Huta. *Slovo*, 24(1), pp. 41–57. <https://files.core.ac.uk/download/pdf/1905693.pdf> {in English}
11. Sumorok, A. (2016). The idea of the socialist city. The case of Nowa Huta. *Technical Transactions, Architecture Issue 12 A (27)*, pp. 303–340. <https://doi.org/10.4467/2353737XCT.15.384.5003> {in English}
12. Bogusławska, M., Czekalski, T. (2022). Utopia of the New Town – Implemented or Degraded? Novi Beograd, Nowa Huta and Tirana e Re in a Socialist and Post Socialist Perspective. *Studia Środkowoeuropejskie i Bałkanistyczne*, XXXI, pp. 177–188. {in English}
13. Konarski, L. (2020). *Nowa Huta – wyjście z rajku*. Warszawa: Biblioteka Przeglądu; Fundacja Oratio Recta. {in Polish}
14. Kladnik, A., Ludwig, A. (2016). Cultural heritage of post socialist new towns: A comparison of Eisenhüttenstadt and Velenje. *Mesto a dejiny / The City and History*, 5(2), pp. 50–67. <https://www.upjs.sk/app/uploads/sites/7/2022/09/MaD-2016-2-Kladnik-Ludwig.pdf> {in English}
15. Górká, A., Kušnírová, D. (2021). Socialist industrialization as a factor of urban development and a difficult legacy in Košice, Slovakia. *Architektúra & Urbanizmus*, 55(1–2). DOI: 10.31577/archandurb.2021.55.1 2.3. <https://architektura-urbanizmus.sk/2021/07/02/socialist-industrialization-as-a-factor-of-urban-development-and-a-difficult-legacy-in-kosice-slovakia/> {in English}
16. Hajduková, R., Sapirova, A. (2023). From agricultural village to socialist industrial town. *Architektúra & Urbanizmus*, 57(1–2), pp. 60–75. 10.31577/archandurb.2023.57.1 2.4. <https://architektura-urbanizmus.sk/2023/07/07/from-agricultural-village-to-socialist-industrial-town/> {in English}
17. Skřivánková, L., Švácha, R., Novotná, E., Jirkalová, K. (eds.) (2016). *Paneláci. 1, Padesát sídlišť v českých zemích: Kritický katalog k cyklu výstav Příběh paneláku*. Praha: Uměleckoprůmyslové museum. {in Czech}
18. Zarecor, K.E. (2011). *Manufacturing a Socialist Modernity: Housing in Czechoslovakia, 1945–1960*. Pittsburgh, PA: University of Pittsburgh Press. {in English}

19. Mihaylov, V., Ilchenko, M. (Eds.) (2023). Post utopian spaces: Transforming and re-evaluating urban icons of socialist modernism. Routledge. {in English}
20. Mysak, N. (2019). (Post-)Ideological Mass Housing Landscapes: Transformations within the Sykhiv District in Lviv. In: Benkő, M., Kissfazekas, K. (eds.) *Understanding Post-Socialist European Cities: Case Studies in Urban Planning and Design*, Budapest: Budapest University of Technology and Economics, pp. 134–153. {in English}
21. Linda, S. (2021). “Socialist postmodernism”: Residential architecture in Kyiv Podil district (Ukraine). *Builder Science*, December, pp. 46–51. <https://doi.org/10.5604/01.3001.0015.5124> {in English}
22. Buriak, O., Vihdorovich, O., Gayevyi, Y., Golovchenko, A. (2020). Innovative Approaches in the Period of Mass Industrial Development (on the Example of Residential Areas of Kharkiv). *IOP Conference Series: Materials Science and Engineering*, 907, 012013. <https://doi.org/10.1088/1757-899X/907/1/012013> {in English}
23. Kozlovets, M.A. (2011). National identity as a socio-cultural phenomenon. *Bulletin of Zhytomyr State University named after Ivan Franko. Philosophical Sciences*, 60, pp. 3–11. [https://eprints.zu.edu.ua/7386/1/60\\_1.pdf](https://eprints.zu.edu.ua/7386/1/60_1.pdf) {in Ukrainian}
24. Serhiuk, I., Kalakoski, I. (2023). Demolition or adaptation? post-industrial buildings in Ukraine. *Buildings & Cities*, 4(1), pp. 352–368. <https://doi.org/10.5334/bc.307>. <https://journal-buildingscities.org/articles/10.5334/bc.307> {in English}
25. Remizova, O. and Bozhko, K. (2025) “Processes of Ruinisation and Revitalisation: Kharkiv Industrial Architecture in the Modernist Era”, *Docomomo Journal*, (74), pp. 59–68. doi: 10.52200/docomomo.74.06. {in English}
26. Kachemtseva, L., Khororian, N., Didenko, K., Antonenko, N. (2022). Urban planning features of Naukogrady (Science cities) – Centers of innovative activity: the case of Pyatihatky. *Architecture Civil Engineering Environment (ACEE)*, 15(1). <https://reference-global.com/article/10.21307/acee-2022-002> {in English}
27. Hella, O. and Kachemtseva, L. (2015). Sotsmisto in architectural and urban planning practice in the Kharkiv region in the 1920s–1930s. *Contemporary Problems of Architecture and Urban Planning*, No. 45, pp. 230–236. {in Ukrainian}
28. Kravchuk, P. (2023). Zaporizhzhia – The Socialist City as a Cultural Model. In: *Mihaylov, V. and Ilchenko, M. (eds.), Post-Utopian Spaces: Transforming and Re-evaluating Urban Icons of Socialist Modernism*. London: Routledge, pp. 58–80. {in English}
29. Provoost, M., Axinte, A. (Eds.) (2025). *Telling the story: New Towns/New narratives*. International Town Institute, Rotterdam. ISBN: 978-90-817520-4-6 {in English}